

TEMEL EĞİTİMDE PROGRAMLARIN FARKLILAŞTIRILMASI

Füsun AKARSU (*)

GİRİŞ

Son yıllarda dünyanın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi bizde de eğitimin günlük yaşamın gerisine düştüğü, programların çağdaşı kaldığı, öğrencilerde öğrenme hevesinin görülmediği, okulda öğrenilenlerin hayatta işe yaramadığı yolunda yakınmaların arttığı gözlenmektedir. Son derece zahmetli ve pahalı olduğu bilinen genel eğitimin etkili ve verimli kılınması için ihtiyaçla öğrenmeyi çıkartmanın gerekliliği uzun süredir ifade edilmektedir. Bir başka deyişle eğitimin geçerliği, uygunluğu, yerindeliği tartışılmaktadır. Öğrenmeler nasıl işe yaratılabilir?

Bu yazıda okuldaki öğrenmelerin geçerliğini sağlamak üzere geliştirilen öğrenci merkezli yaklaşımlara yeni bir boyut eklenmesi önerilmektedir. 1960'lardan bu yana gündemde bulunan bireyselleştirilmiş öğretim uygulamalarının yanısıra eğitim programlarının da (belli ölçüler içinde de olsa) bireyselleştirilerek öğrenmelerin öğrenci ihtiyacını gidermeye yöneltilmesi gereği üzerinde durulmaktadır. Büyük ölçüde geri veri, düzeltme, biçimlendirici değerlendirme, zamanlama, öğretim yöntemlerini çeşitlendirme gibi değişkenlerle sağlanmaya çalışılan öğretimin bireyselleştirilmesi, kapsam, sıradüzen, derinlik ve zaman boyutlarında programların bireyselleştirilmesi ile de desteklenebilir.

EĞİTİMDEN ÖĞRENMEYE

Öğrencilerin yaşamın onlardan beklediği davranış, beceri, alışkanlık ve tutumları gösterebilmesi tüm bunları öğrenip öğrenmediklerine bağlıdır. Öğrenme ise yaşamın öğrettikleri bir yana okul dediğimiz yapay kurgu-yaşam merkezlerinde gerçekleşir. Eğer okullar ihtiyaç duyulan davranış ve tavırları geliştirmekte başarısız kalıyor yani etkili olamıyorsa eğitim sürecini bir çözümlenmeye tabi tutmak gerekir. Bu durumda

(*) İnanc Vakfı

birkaç faktörü incelemek sözkonusudur. Eğitimin amaçları mevcut, çağdaş ihtiyaçlarla çakışmayabilir. Öğrenmeye ve dolayısıyla öğrencide değişikliğe yol açan yaşantıların amaçlarla ilgisi bulunmayabilir. Öğrenmelerin ve eğitim sürecinin özellikleri iyi saptanamamakta, ölçülememekte olabilir. Böyle bir durumda eğer eğitim bir sistem yaklaşımı içinde ele alınıyorsa sistemin öğelerinin etkileşimi çözümlenerek öğrenmelerin geçerliğini sağlayacak düzenlemelere gidilir.

Sözkonusu düzenlemelerden birisi sınıf ortamında sıkça ortaya çıkan ve öğretmenle öğrencinin bire-bir etkileşimini engelleyen grupla öğretimin yarattığı kopukluğun giderilmesini hedefleyen bireyselleştirilmiş öğretimdir. Öğrencilere farklı yöntemlerle yaklaşılar, verilen zaman öğrenme hızına göre değiştirilir, ev ödevi, proje gibi ek faaliyetlere yer verilir, her öğrencinin öğrenmesi biçimlendirici yoklamalarla izlenir, gerekli düzeltme ve tamamlamalar yapılır. Böylece grup içinde de olsa öğrencinin "birey" olarak öğrenmesi kolaylaştırılmaya çalışılır. Eğitim programlarında amaçlara temel oluşturan ihtiyaçların saptanmasından başlayarak, sürecin gerçekleştirilmesinde öğretimin bireyselleştirilmesine ve her bireyde gözlenen öğrenmelerin birey ölçeğinde ölçülerek bir sonuca varılmasına "öğrenci merkezli yaklaşım" denir. Bu yaklaşımda amaçlar ve eğitim programları, yani hangi öğrencilerin neyi, ne kadar, ne zaman öğrenecekleri belli ve değişmezdir. Ancak nasıl öğrenecekleri konusunda farklılaştırmaya gidilir. Oysa, temel eğitim düzeyinde ve sınırlı ölçüde de olsa, hangi öğrencilerin neyi ne kadar ve ne zaman öğrenecekleri de farklılaştırılabilir.

FARKLILAŞTIRILMIŞ PROGRAMLAR

Farklılaştırılmış eğitim programı diye isimlendirilen bu yaklaşım programların kapsam, sıradüzen, derinlik ve zaman boyutlarında öğrenciye göre farklı biçimlerde düzenlenmesini önermektedir. Eğer eğitim programları genel anlamıyla "öğrenme yaşantıları dizgeleri" diye tanımlanırsa, söz konusu edilen bu dizgelerin de bireyselleştirilmesidir. Bu da ancak esnek ve dinamik bir programın sonuçta aynı amaçlara götürmek üzere, öğrencinin farklı ilgi ve yeteneklerine göre "dizgi"leri değiştirebilmesine bağlıdır. Kastedilen her öğrenciye göre bambaşka bir program değil, programın öğrenciye göre esneyebilmesi, zaman ve mekanda farklılaşabilmesidir.

Programlarının süreç boyutunu oluşturan kapsam, öğrenme yaşantılarının sıradüzeni (yatay ve düşey dizilişleri) derinlik ve zamanlamada farklılaştırmaya gidebileceğinin bazı güzel örnekleri mevcuttur (MOE, Ontario, 1985). Bu boyutlardan

son üçünün nasıl öğrenciye göre düzenlenebileceğini anlamak daha kolay görünmektedir. Ancak, kapsamın nasıl farklılaştırılacağını açmak yerinde olabilir.

TEMEL EĞİTİMİN EVRENSEL KAPSAMI

Bazı ülkelerde 8, bazılarında ise 10 ya da 12 yıl süren temel eğitim adından da anlaşılacağı gibi yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, alışkanlık ve tavırların kazandırılmaya çalışıldığı bir aşamadır. Biçimlenmeye en yakın yaştaki öğrencilere sunulan temel eğitimin kapsamı yüzyılımızı belirleyen evrensel kültürel ve temel insan ihtiyaçlarına dayalı bir içeriğe sahiptir. Öğrencilerde gözlenmek istenen yeterlikler şu alanlara indirgenebilir: Anadil bilgisi ve kullanımı, aritmetik/matematik, hayat bilgisi/sosyal bilgiler, fen, yabancı dil, sanat ve beden eğitimi. Görüldüğü gibi konular kendilerinden sonra geleceklere zemin oluşturan ve hemen hemen evrenselleşmiş alanlardan oluşmaktadır.

Bağlamı, örnekleri ve özel halleri ne olursa olsun temel eğitimin içeriği belli bir ortak taban gerektirir. Dolayısıyla farklı kültürlerin farklı vurgularına ve ağırlıklarına rağmen yapılmaya çalışılan aynıdır. Bu durumda temel eğitimin kapsamına girenler arasından ülke, bölge, okul, öğrenci ve sınıf düzeyinde yapılacak seçimlerle programların kapsamı farklılaştırılabilir. Başka bir ifade ile amaçlar aynı kalmak üzere, amaca götüren içerik tıpkı düzeylere göre derinlik değiştirildiği gibi, öğrenciye göre de bağlam, ilişkiler, örnekler ve özel durumlar boyutlarında değiştirilebilir.

FARKLILAŞTIRMA KİMLER TARAFINDAN VE NASIL YAPILABİLİR?

Burada tartışılan farklılaştırma okullarımızda "çok amaçlı programlar" "birleşik liseler" "liselerde ders geçme ve kredi düzeni" gibi ülkemizde yapılan farklılaştırmalardan niteliksel olarak başka değildir. Aynı mantık ve gerekçeler, temel eğitimin ortak amaçlarına götüren farklı içerikli yollar için de kullanılabilir. Bu durumda yapılacak iş temel eğitime esneklik ve dinamiklik getirerek okul, zümre ve ders düzeyinde öğretmenlerin gerekli bireyselleştirilmeyi yapabilmesine olanak sağlamaktır. Böylece eğitim/öğretim programlarının hazırlanmasının bu yaklaşımla ele alınması programları geliştiren yetkililerin işi olacaktır. Esnek programın belli bir zaman mekan ekseninde belli bir öğrenci için bireyselleştirilmesi ise öğretmenin sorumluluğunda kalacaktır. Yukarıda da sözü edildiği gibi ana hedef, öğrenmelerin gerçekleşmesi, yani geçerli, etkili ve verimli kılınmasıdır.

SONUÇ

Esnek ve dinamik programların kaynak zenginliği, yeterli miktarda malzeme, araç/gereç, bol kitap, dergi, ansiklopedi ve çok iyi yetiştirilmiş öğretmen gerektirdiği kolayca görülebilir. Programların değiştirilmesi, iyileştirilmesi ile öğrenmelerin artırılması nasıl sık başvurduğumuz bir yol ise aynı işlemin öğretmenlerin başarısını artırmak için geçerli bir yol olabileceğini de düşüncebiliriz.

Hiç kuşkusuz eğitim sisteminizin iç ve dış verimsizliğine çözüm aramak yalnızca program geliştirmecilerin değil, tüm eğitimcilerin, aydınların ve ülkesinin geleceğini düşünerek kaygılanan tüm vatandaşların görevidir. Bugünkü koşullarda dilenen, Milli Eğitim Bakanlığının koordinatörlük sorumluluğunu üstlenerek, pilot çalışmalar yaptırmak suretiyle yeni seçeneklere yol açması ve biran önce verimsizlik düzeyini düşürmesidir.